

Guba Sándor egy kortárs szemével

Veress L.

Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Mezőgazdaságtudományi Kar, Debrecen, 4015 Böszörményi út 38.

Egy oktatási intézmény megalapozásáról, mely aránylag rövid múltra tekinthet vissza, az őt valóban nevéssé tevő személyiségek tevékenységéről illik az ott dolgozóknak és hallgatóknak minél többet tudnia. A hajdani Kaposvári Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum (ma egyetem) egyik kiemelkedő személyiségét, Anker Alfonzot már korábban méltattam. Ezúttal "*sine ira et studio*" (hízelgés és harag nélkül) Guba Sándorra, az intézmény alapítójára szeretnék halálának huszadik évében emlékezni.

Négy éve – 2000. június 15-én – vehettük át a Szent István Egyetemen aranydiplománkat, akik 1950-ben a budapesti Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Karán végeztünk. Az egyébként tagadhatatlanul sok tehetséges tagot számláló évfolyamból¹ Guba Sándor életútja tekinthető a legkiemelkedőbbnek, pedig csupán 57 évet élt; immár 20 éve halott.

Hevesen 1927-ben született, két nővére után kissé megkésve, de szülei annál nagyobb örömeire. Édesapja Heves község igen tekintélyes gazdájának számított. Gyermekkoráig visszavezethető vonzódása az állatok iránt, őt ez egyértelműen a mezőgazdasági pályára irányította. 1946 őszén iratkozott be az Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Karára. Első éves korától az Áchim András Népi Kollégiumba is felvették, így tanítatásának anyagi gondjai elhárultak, ott egyúttal ösztönözték általános műveltségének bővítésére is. Alapvető természete, a zárkózottság és az óvatosság megmentette őt a túlzásoktól. Szakmaszeretetének köszönhetően szorgalmasan tanult és időben vizsgázott. Tanulótársait nem változtatta. Tóth Sándort tisztelte nagyobb műveltségéért, kritikus egyéniségéért, de jóízűeket derült másik tanulótársa, Kovács Éva szélsőségein. Testi erejéről tanúskodott, hogy másodéves korunkban, miközben ugrattam, felkapott – 85 kg voltam – és kinyújtott karral kilógatott a lépcsőház első emeletéről. Korán olyan vélemény alakult ki róla kollégiumi társai között, hogy reá biztosan lehet építeni.

1949-ben jelentkezett az állattenyésztési tanszéken szervezett szakkörre. A diploma megszerzése után ugyanarra a tanszékre helyezték. Abban az időben Horn Artúrt, a tanszék már akkor is nagytekintélyű vezetőjét támadták "mendelizmusáért". Guba Sándorra bízott egy olyan provokatív kísérletet, melyben az egerek mellső lábait levágva várták, mikor fognak a mozgásban fokozottabb feladatot kapó hátsó végtagok nemzedékről-nemzedékre, "környezeti hatás" révén módosulni. Felismerve e kísérlet kilátástalan voltát, Csukás Zoltán által vezetett Állattenyésztési Kutató Intézet szarvasmarhatenyésztési osztályára kérte át magát. Itt kollégái és szobatársai – Kecskés Sándor, Bárczy Géza – szeretettel fogadták. Bárczy Gézával szoros barátságba került. Szorgalma, kiemelkedő etikai felfogása és műveltsége jól szolgálta Guba Sándor önállóan gondolkodó, amellet kritikus emberré érését. Sokat tanult Csukás Zoltántól és Konkoly-Thege Sándortól, akik számára példaképül szolgáltak.

¹Az 1949-1950 között tanuló hallgatókból tízen lettek csupán egyetemi tanárok.

Közvetlenül az 1956-os forradalom kitörése előtt találkoztunk, amikor kölcsönösen bevallottuk egymásnak kiábrándulásunkat a létező szocializmus addigi gyakorlatából. Akkor már túlesett első, sikertelen házasságán is. Másodszor Herditzky Editet, volt évfolyamtársunkat vette feleségül. Kitűnő egyetemi doktori értekezését, a herceghalmi tartós teljesítményű tehenek tőgykapacitás vizsgálatát kölcsönadta, és saját doktori értekezésem elkészítéséhez modellként használhattam.

Az Állattenyésztési Kutató Intézetben bekövetkezett nemzedékváltás során a vezetésre Guba Sándor is – akaratán kívül – riválisnak minősült. Ezért az igazgatójelöltségre törekvők köréből indokolatlan személyes támadások érték. Ekkor – 1963-ban – kapott a Somogy megyei Pártbizottság első titkárától (Szirmai Jenőtől) egy megtisztelő ajánlatot. A Kaposváron működő mezőgazdasági szakközépiskola igazgatói állása mellé, egy ugyanott létesítendő felsőfokú mezőgazdasági technikum szervezésére és irányítására kérték fel. A megyében felsőfokú képzési intézmény addig nem volt. Guba Sándor némi gondolkodás után az igen megtisztelő, de még több kockázatot magában rejtő ajánlatot elfogadta. Ígéretet kapott a megyétől egy állattenyésztési kutató csoport létrehozásának támogatására is. Elsőként Bobek József, volt évfolyamtársunkra esett a választása, vele korábban az ÁKI-ban együtt dolgozott. Bobeket 1956 után érdemtelenül megfenyegették. Csukás Zoltán szakmai ajánlásával Dániába utazott, majd egyévi dániai és angliai állattenyésztésben szerzett élményeivel, számos hasznos tapasztalattal és ötlettel tért haza. Ezért itthon akkoriban sem erkölcsi bizonyítványt, sem vezető beosztást nem kaphatott. Jóllehet korábban köztünk szorosabb baráti kapcsolat nem szövődött, másodikként mégis reám esett a választása, amire méltán ma is büszke vagyok. Bobek Jóska-val közösen javasoltuk harmadiknak Anker Alfonzot, akit 1963-ban elbocsátottak Hortobágyról, és az FM állattenyésztési főosztállyal közösen bűnvádi vizsgálatot kezdeményeztek ellene. Akkor a tiszafüredi Hámán Kató Tsz-ben kallódott. Bobekkel mindketten erkölcsi és szakmai kezességet vállaltunk érte. Egy előre megbeszélte időpontban várt mindhárman Kaposváron Guba Sándor és egy körutat tettünk Somogyban, felvázolta elképzeléseit, majd fogadott bennünket a megyei PB első titkára is. Becsületére váljék, mert ígéretét be is tartotta, mindhárman tisztességes jövedelméről gondoskodott, és megfelelő lakást utaltatott ki részünkre.

Anker és Bobek lett alapítója a kutató osztálynak, de egyikőjüknek hiányzott a felsőfokú mezőgazdasági képzettsége, a másiknak politikai priusza volt. E csoport rövidesen gyarapodott Kozma Sándor német-angol szakos tanárral, aki nemrég szabadult a börtönből, ahová annak idején összeesküvés vádjával csukták le. Guba Sándor ezt a csoportot indította. A megyei vezetőket sikerült a csoport jelentős kutatás-fejlesztési célkitűzéseiről meggyőznie. A számtalan külföldi folyóirat megrendelésének és Kozma Sándor szakadatlanul végzett fordításainak volt köszönhető, hogy naprakész tájékozottságot szerezhettünk a világirodalomból azokról a kutatási területekről, amelyeken ki-ki munkálkodott.

Nekem az oktatási igazgatóhelyettesi beosztást ajánlották fel, mert akkor már egyetemi doktorátussal rendelkeztem, aspiráns voltam. E szűk körben – beleértve Guba Sándort is – egyedül voltam párttag. Korábról azonban oktatási gyakorlatot nem sikerült szereznem. (Puskás Andor és Ribly János oktató kollegáim atyai segítségének és tanácsainak e téren sokat köszönhetek.) Guba Sándornak volt bátorsága oktatási gyakorlat nélkül ezt a beosztást felajánlani. Új munkakörömet e szűk baráti körben gyakran emlegettem "házmesterinek", ugyanis az intézmény belső, népszerűtlen ügyeinek elintézése többnyire reám hárult. Egyik szívesen vállalt feladatom lett a személyzeti munka irányítása, új munkaerők kiválasztása és felvétele. Igyekeztem a

gödöllői és debreceni egyetemen e téren szerzett korábbi kedvezőtlen benyomásaimnak éppen az ellenkezőjét megvalósítani. Utólag visszatekintve elégedetten állapíthatom meg – bár e téren előfordultak Guba Sándorral is kemény vitáim – sok kitűnő munkaerőt sikerült összegyűjtenünk. Ha vele szemben időnként sikerült elképzeléseimnek érvényt szerezni, tartósan nem érezte magát megbántva, ezért utóbb inkább becsült². Rövidesen bekerültem a pártvezetésbe is, és sikerült a többórás köldöknézéseket megkurtítanom, az állami vezetés célkitűzéseit a pártvezetésre rátukmálnom. Ezt megkönnyítette, hogy a párt vezetés az állami vezetés számára esetenként kellemetlen kezdeményezéseit a Guba Sándorral szoros kapcsolatot tartó megyei vezetés időben segítette leállítani. Éveken át csupán egy embert – azt is saját kérésére – iskoláztunk be az időt rabló és haszontalan Marxista Esti Egyetemre.

Guba Sándornak azonban kutatásra egyre kevesebb ideje jutott. Az ivadékvizsgálatban korábban végzett, igen igényes tevékenységét követően újabb, valóban jelentős szakmai sikerének azt a tanulmányát tartom, melyben szemben Horn Artúrral azt bizonyította, hogy a tejelő szarvasmarha-tenyésztésben nem a kistestű szarvasmarhák gazdaságos tartására kell Magyarországon törekednünk, hanem óhatatlanul a nagyobb testtömeg alakítása a fajták kiválogatási iránya. Alig 5 év múltán (1968) a Magyarországon is teret hódító holstein-fríz irányzat Guba Sándor korábbi érveit igazolta. Egyre több időt szánt mások kutatásainak megszervezésére és sikeres megvalósítására.

Az eleinte „begyűjtött”, a kulcsfeladatot végző emberek (ide sorolom Anker, Bobeket, sőt magamat is) munkájának megvitatására, tájékozódásra, újabb feladataik meghatározására a főigazgatónak rendszerint csak szombaton délután jutott ideje. (Hiszen felügyelete alá tartozott egy fejőszakmunkásokat képző, folyamatosan működtetett szakiskola, a szakközépiskola, a felsőfokú technikum és a kutató osztály.) Ezeket a gyakran késhegyig menő szenvedélyes vitákat, melyekbe feleségét is bevonta, bölcs mérséklettel tudta bensőséges baráti beszélgetésekké tompítani, megjelölve a további tennivalókat. Ezeket a szombat délutáni vitákat „lelki gyakorlat”-nak kereszteltem el.

Szombat délután kerültek napirendre Bobek által vezetett tartástechnológiai korszerűsítési munkálatok, és Anker szokatlanul új állatnemesítési és genetikai elképzelései, melyek gyakran kilógtak a köznapi doktoriner szemléletből (pl. profitheterozis). Ezeknek a lelki gyakorlatoknak lettek hozadékai az egyre gyakoribb rendezvények. Guba Sándor a hegyitarka marhatenyésztők nemzetközi szövetségében vívott ki magának kulcsszerepet. Az intézmény tagjai előadással jelentkeztek az Európai Állattenyésztő Szövetség rendezvényeire, cikkeiket közölte a Magyar Mezőgazdaság, sőt az Állattenyésztés c. folyóirat is. A főigazgató megkövetelte, hogyha szükséges, minden közleményt előzetesen valaki, vagy többen is átnézzék, átjavítsák. Nekem magától értetődőnek tűnt, hogy kandidátusi téziseimet is nem csupán Guba házaspár, hanem Anker és Bobek is átnézték, észrevételezték. De saját cikkeit és előadásait is véleményeztette, velünk és feleségével is.

Debrecenből hoztam magammal egy Mezőhegyesről gyűjtött anyagot, melyből a törzskönyvi feljegyzések alapján a szarvasmarha-tenyésztésben a rokontenyésztés és az ivadékvizsgálat kölcsönhatását akartam értékelni. Jóllehet ez neki kiosztott kutatási témája volt, önzetlenül támogatta ennek a feldolgozását. Csukás Zoltán Endre nevű fiát alkalmaztuk matematikusként, ő végezte a biometriai értékeléseket. Amikor a biometriai

²Ilyen felettesem rajta kívül 54 év alatt csupán még egy – Kurucz Gyula – volt.

feldolgozás elkészült, Guba Sándor segített az anyag értékelésében is, anélkül hogy társszerzősége igényt tartott volna.

Ankernek is, Bobeknek is korábbról jó kapcsolata alakult ki Izinger Pállal, a magyar mezőgazdaság kitűnő reformerével, de más állami gazdasági és minisztériumi vezetőkkel, így Lada Lajossal is, akik támogatást nyújtottak a termelésfejlesztési munkákhoz. Váncsa Jenő, később Szabó István erkölcsi támogatásának volt köszönhető, hogy a Ka-Hyb Hibridsertést Tenyésztő és Értékesítő Vállalat létrejöjjön és sikeresen működhessen. A támogatás mellett azonban számtalan ütközésre is sor került. Ezeket Guba Sándor kellő bölcsességgel és diplomáciai készséggel puffertolta. Előfordult, hogy vagy a megye, vagy a minisztérium akart velünk valami számunkra elfogadhatatlan ötletet végrehajtatni. Ilyenkor kitűnő taktikai érzékkel, a másokra hivatkozva sikerült ezt megghiúsítani. Egy alkalommal az FM (mai FVM), kutatási-oktatási főosztály vezetője reánk parancsolt, azonnal végezzük el a szaktanárképzőt. Guba Sándor ekkor higgadtan, de igen határozottan közölte, ha ezt tekintik a vezetés lényeges ismérvének, hozzanak helyettünk szaktanári végzettségű vezetőket, mert nekünk zsúfolt feladataink mellett aligha marad időnk, hogy középiskolai tanárrá képezzük tovább magunkat.

A megyei pártbizottság kezdeményezte Guba Sándor képviselővé választását. Az új megválasztott politikai feladatot is közszolgálatnak tekintette. Javasolta a termelészövetkezetekbe léptetett tagok nyugdíjjogosultságának érvényesítését. A munkaügyi miniszter semmitmondó, kitérő válaszát volt bátorsága el nem fogadni. Erre korábban – a szocializmus időszakában – nem volt példa. A minisztert leváltották, a termelészövetkezeti tagok nyugdíjjogosultságának pedig Guba Sándornak, sok ismerőse lelkes támogatásával sikerült érvényt szerezni. Az erdészek e politikai sikertől felbuzdulva azzal zárandokoltak hozzá, hogy tiltakozzék a nagy vadállomány túlnépesítése miatt. Ezek egyéb gazdasági károkon túl a vörösfenyő telepítéseket is erősen károsították. Felszólalását alapos indoklással el is készítette, de erre már engedélyt nem kapott, mert a vadászó politikai elit érdekeit sértette volna. 1982-ben tiltakozott a mezőgazdasági beruházások visszafogása, az azt kizáró új gazdaságpolitika ellen. Ezt az akkori kormányfő már nem vette jó néven³.

Egy ízben vasárnapi ebéd közben arról beszélgettünk, mi a fontosabb, a képesség, vagy a szorgalom. Ő szerényen állította, neki csupán közepesek a talentumai. Meggyőződése szerint kitűnő vezetői képességeit vasszorgalma és következetessége egészítette ki. E két tulajdonsága révén haláláig egészséges egyensúlyban maradt becsvágya. Vezető munkakörét végig a „köz” szolgálatának tekintette.

Amit szükségesnek vélt – ilyenek voltak a fedett sportcsarnok, a kollégium, a lóversenypálya, a lovasedző-képzés, az állattenyésztési bemutatók, bírálatok és versenyek évente ismétlődő rendezvényei – azt lépésről-lépésre, ostorcsapásig valóra váltotta. Tisztában volt azzal, hogy kéréseit, javaslatait célszerűbb fehér asztal mellett, evés-ivás közben, oldottabb hangulatban felvázolni. Nem egy alkalommal e vendégek némelyikét addig itatta, amíg az harcképtelenné vált. Másnap viszont postázta az előző napi beszélgetésről készített emlékeztetőt. Volt, aki ilyenkor csak legyintett, de sok öntelt „szerv” hiúsági kérdésnek tekintette, hogy ő mindenre emlékszik, és kénytelen-kelletlen támogatta a hozzá küldött javaslatokat. Igazgatása alatt a munkahelyek száma egyre bővült és egyre több új tehetséges fiatal is munkálkodhatott az intézmény hírnevének öregbítésén. Ő azonban a kevésbé tehetséges és szorgalmas munkatársaiból is kérlelhetetlenül, rendkívüli teljesítményeket sajtolt ki. Saját szorgalma és munkabírása utolérhetetlennek tűnt.

³Nagy Bálint szóbeli tájékoztatása.

Nagy tervei voltak hosszabb lélegzetű kutatások indítására. Fontosnak tartotta, hogy a kérődzők életfenntartó takarmányszükségletének minél nagyobb hányadát azokból a szántóföldi melléktermékekből fedezzék, melyek egyébként alászántásra kerülnek anélkül, hogy a kérődzők emésztőcsövében átalakultak volna bélsárrá. Az alommal kevert trágya szántóföldi felhasználása lenne a biomassza egészséges körforgalmának a záloga. Ellensúlyozhatná az egyoldalú műtrágyázás talajsavanyító hatását. A mezőgazdaság iparosítása és mechanizálása idején erre kevesen gondoltak. Ellenezte a kérődzők túlságosan nagy abrakadagját, melyet azok igen rosszul hasznosítanak. A takarmánynövények fajtaminősítését takarmányhasznosítási – anyagcsere-forgalmi – kísérletekkel kívánta ellenőrizni. Támogatta az állatok makro- és mikroelem-ellátottságának folyamatos ellenőrzését szőranalizálással, és számos más ötletet, melyek megvalósítása ma is időszerű lenne egy környezetkímélő mezőgazdaság kialakítása érdekében. Azok közé tartozott, akik hosszú távú kutatásfejlesztési programok megvalósításán fáradoztak, és ehhez a felettes szervek véleményét is kikérte, neves szakemberekkel gyakran beszélgetett erről.

Mi nem váltunk el barátsággal. Reám bízta, elrendelem-e a kémia és az állatétlettan blokkos oktatását, melyet egyik oktatótársunk hevesen szorgalmazott. Pécssett, Veszprémben és a budapesti Fogorvosi Karon személyesen érdeklődtem az ott korábban bevezetett blokkos oktatás tapasztalatairól. Csupán Pécssett dicsérték (aki ezt ott annak idején kezdeményezte, a rendszerváltás után elbocsátották). Másutt sehol sem voltak vele elégedettek. Mivel se kémiából, se állatétlettanból akkor még jegyzetünk sem volt, nem vállaltam a blokkos oktatás bevezetését. Ő mégis elrendelte. Ekkor mondtam le igazgatóhelyettesi beosztásomról. Nos, azt felesleges lenne latolgatni, kinek miben nem volt igaza, mert az élet ment tovább. Kaposvár vezetése – bár apró-cseprő hibák ott is előfordultak – mégis – eleinte közelről, később távolból szemlélve – meggyőződésem szerint sokkal eredményesebbnek bizonyult, mint a többi felsőfokú mezőgazdasági oktatási intézményé.

Korai halálának híre Debrecenben ért, nagyon megdöbbenett. Azonnal bejelentettem, hogy részt akarok venni a temetésén. Az FM elrendelte minden rektor személyes részvételét, így a debreceni rektort is behívták szabadságról, és együtt utaztunk Kaposvárra. Útközben említette, most ismét tanúi lehetünk egy egyszemélyes intézmény összeomlásának. Udvariasan kifejtettem saját ellentétes véleményemet, melyet az események és az idő fényesen igazolt. Volt aki Guba Sándor feladatát továbbvigye és elődjéhez méltóan továbbfejlessze, újabb hasznos hagyományokat teremtsen. A kaposvári felsőfokú mezőgazdasági technikum még Guba Sándor életében előbb főiskolává, Horn Péter vezetése alatt egyetemmé – jelentős, nemzetközileg is elismert állattenyésztési kutató intézménnyé – fejlődött, miközben nemzetközi kapcsolatai és tekintélye évről évre gyarapszik.

Gyakran ugrattam Guba Sándort baráti körben, hogy én még ott leszek az ő szobra avatásán. Ez sajnos hamarabb bekövetkezett, mint ahogy remélhettük. Életem igen eredményes 13 évét tölthettem ott, ahol munkámért becsültek és ahol engem is mindig újabb feladatok lelkesítettek. Kaposvári éveimet életpályám igen eredményes és hasznos időszakának tekintem. A nekem ítelt díszdoktori diplomát munkálkodásom eddigi legnagyobb elismerésének tekintem. Volt kollégáim emlékét pedig – a munka közben anekdotává érett történetekkel együtt – tisztelettel és szeretettel őrzöm emlegetem, amíg élek.

Levelezési cím (*corresponding author*):

Veress László

Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Mezőgazdaságtudományi Kar
Debrecen, 4015 Böszörményi út 38.

University of Debrecen, Centre of Agricultural Sciences,

Faculty of Agricultural Sciences

H-4015 Debrecen, Böszörményi út 38.

Tel.: +,,,,,,,,,,,,,,,,,,,, Fax: + ??????????????

e-mail: baintner?????????????????????.hu